

ARHEOLOGIE, ISTORIE MEDIE

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE SALVARE DE LA ȘERBĂNEȘTI, JUDEȚUL ARGEȘ

TEODOR CIOFLAN
ROMEO MASCHIO

În anul 1986, în satul Șerbănești, comuna Rociu, județul Argeș, s-au făcut săpături arheologice descoperindu-se o nouă așezare din perioada timpurie a epocii bronzului 1900-1700 î.e.n. Stațiunea a fost semnalată colectivului Muzeului Județean Argeș de către învățătorul pensionar Mocanu Gheorghe, care a pus la dispoziție pentru cercetare o cantitate de fragmente ceramice adunate din terenul așezării. Săpăturile s-au efectuat în perioada 10-22 noiembrie 1986 și au avut un caracter de salvare.

Așezarea se află la 1 km este de drumul județean Pitești-Ștefan cel Mare, la circa 2 Km de satul Rociu, în vecinătatea fermei zootehnice, la 100 m est, la 90 m vest de casa locuitorului Stănică Ion și la circa 250m sud-vest de casa locuitorului Mocanu Gheorghe.

În această zonă fostul I.E.E.L.I.F. Argeș a executat lucrări de amenajare a râului Dâmbovnic.

Locuirea așezării, după cum rezultă din stratul de cultură și din descoperirile ceramice care au apărut în anumite porțiuni ale secțiunilor, a fost intensă. Prezența fragmentelor ceramice în fiecare secțiune arată o relativ egală repartizare a urmelor de locuire pe întreaga suprafață a așezării la care a contribuit de altfel și faptul că din vasele mari ale acestei perioade rezultă o cantitate considerabilă de fragmente ceramice. Adâncimea stratului arheologic variază între 0,20 m - 1,30 m, fără ca aceste cifre să indice grosimea stratului, deoarece fragmentele ceramice se înșiră la adâncimile amintite, adâncimea variabilă datorându-se înclinației pantei și grosimii stratului de pământ depus deasupra resturilor culturale în timpul arăturilor și prin aluviuni. Prezența urmelor de chirpic în partea de nord a secțiunii 2 indică existența unor construcții de suprafață.

Pentru stabilirea tipurilor și a tehnicii de construcție a locuințelor, date prețioase ne-au furnizat săpăturile efectuate la Șerbănești. Mai întâi se impune

o primă constatare, aceea că purtătorii culturii Glina în tot timpul existenței lor au folosit în primul rând locuințe construite la suprafață. Atât colibeile cât și locuințele propriu-zise au în general o formă dreptunghiulară și erau construite în sistemul paiantei. Pereții caselor au fost ridicați din pari cu împletitură de nuiiele și lipiți pe ambele fețe cu lut, având în compoziție o cantitate mare de pleavă. Acoperișul simplu în două ape, probabil a fost realizat prin sistemul căprior susținut de două sau trei rânduri de stâlpi și acoperit cu stuf. Locuințele dezvelite deși necercetate total au mai multe încăperi cu mai multe vetre de foc.

Vatra de foc nr. 1 situată în partea de nord a secțiunii la o adâncime de 0,70 m, de dimensiunile $L = 2,10$ m, $l = 0,80$ m, în secțiune se continuă în canalul executat de I. E. E. L. I. F. Argeș, distrugându-se din păcate jumătate din locuință prin această lucrare.

Platforma de chirpici are o formă aproape dreptunghiulară, iar deasupra sunt fragmente de pietriș de origine fluvială. Grosimea dărâmăturilor locuinței atinge în unele locuri 15-20 cm, sub acestea sau între dărâmături au fost descoperite multe fragmente de vase exclusiv de tip Glina, iar în partea sud-estică a locuinței s-au găsit un vas de cult întreg, un pandantiv din piatră întreg, un fragment de capac de vas, multe fragmente de unelte din silex. Chirpiciul avea urme de pari și nuiiele, iar alte fragmente de chirpic aveau și urme de tencuială.

Locuința nr. 2 descoperită în secțiunea a doua situată la 12 m distanță de locuința nr. 1 și la o adâncime de 0,25 m apare o îngrămădire de chirpici, având o platformă cu grosimea de 0,10 m și o suprafață de $2,10 \times 2$ m. Între chirpici s-au găsit fragmente ceramice de tip Glina, epoca bronzului, un pandantiv din os, fragmente de silexuri, unelte din os. Lângă fragmentele ceramice la 0,23 m adâncime s-a descoperit o vatră de foc, cu suprafața puternic arsă, pietrificată, având dimensiunile de $2,60 \times 2$ m.

Între dărâmăturile locuințelor 1 și 2 a fost găsită o mare cantitate de fragmente ceramice – o parte arsă secundar – unelte din os și piatră. Probabil locuințele au fost plasate cu laturile lungi pe direcția nord-sud, astfel că dispunerea lor a fost armonioasă și echilibrată.

În concluzie se poate susține că așezarea fortificată de la Șerbănești a fost locuită pe o mare întindere, dar cu o intensitate mai redusă indicată de îngustimea stratului cultural. În schimb durata folosirii ei a fost îndelungată pentru că altfel nu s-ar fi ridicat o construcție care presupune un efort considerabil din partea locuitorilor acestei așezări.

Unul dintre obiectivele principale ale săpăturilor a fost cercetarea valului de apărare și a elementelor sale de construcție. Întărirea are o formă încovoiată și înconjoară aproximativ o treime din suprafața platoului. Ea taie platoul în direcție transversală și are o lungime totală de 240 m. Fortificația a fost cercetată în două locuri prin secțiunile 1 și 2, prima fiind situată pe măgură, iar

cea de a doua pe latura nord-sud.

Secțiunea 1 s-a trasat pe mijlocul măgurii, pe direcția nord-est, sud-vest având dimensiunile: $L = 50 \text{ m}$, $l = 2 \text{ m}$. Datorită fortificării așezării, suprafața interioară locuibilă a fost mai redusă. În aceste condiții depunerile arheologice au atins o grosime variind între $0,15 \text{ m} - 1,20 \text{ m}$, corespunzând mai multor niveluri de locuire. Ele au fost grupate în trei niveluri principale: nivelul I (de sus) de culoare brun-roșcat – $0,25 \text{ m} - 0,45 \text{ m}$ – conține o ceramică mai evoluată ca formă și decor; nivelul II de culoare spre cenușiu – $0,50 \text{ m} - 1,20 \text{ m}$ conține ceramică în special striată. Urmează un strat de argilă subțire de culoare galbenă. În acest strat negăsindu-se obiecte

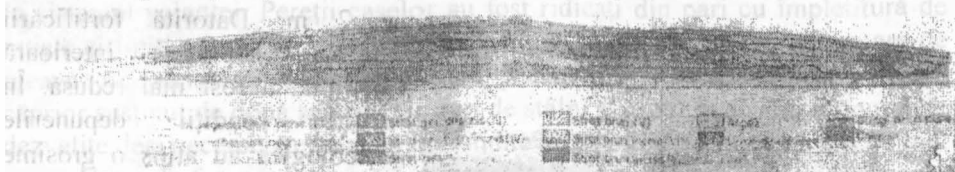
Fig. 1. Secțiunea 1.

considerăm regretabilă intervenția fără o informare prealabilă a I. E. E. L. I. F. Argeș deoarece în timpul lucrărilor efectuate au fost distruse cel puțin două nivele de locuire (Fig. 1).

Dar cea mai interesantă și cu mult material arheologic este secțiunea a doua cu dimensiunile: $L = 16 \text{ m}$, $l = 2 \text{ m}$ care a demonstrat că, canalul de o lățime de $10,50 \text{ m}$ săpat de I. E. E. L. I. F. Argeș a distrus jumătate din locuința nr. 2.

În secțiunea 2 care taie așezarea în lățime, judecând după culoarea și granulația pământului și a urmelor de viață: locuințe, cărbuni și după materialul arheologic, s-a putut stabili următoarea succesiune a straturilor: până la $0,13 \text{ m}$ pământ arabil, sol negru cu urme de cultură materială. Acest strat înainte de a fi deranjat de arătură făcea parte din stratul următor de cultură. Imediat sub solul vegetal, între $0,13 \text{ m} - 0,30 \text{ m}$ apare primul strat de cultură de culoare gri închisă, spre galben, cu nisip și pietriș, foarte bogat în material arheologic, în special vase de cult, cești, unelte de piatră, os, greutatea de lut, două vetre de foc importante pentru datarea straturilor. Între $0,30 \text{ m} - 0,80 \text{ m}$ apare un alt strat de cultură neuniform la culoare, locuințele prinse și secționate au o culoare

portocalie sau în unele locuri galbenă, iar stratul în general brun sau gri închis. Sub acesta între 0,80 m - 1,30 m găsim un strat aproape complet steril, apărând argila aproape nederanjată. Dintre cele patru straturi trei reprezintă

niveluri de locuire din epoca bronzului cultura Glina (Fig. 2).

Fig. 2. Secțiunea 2, profil perete nordic.

Sintetizând datele stratigrafice obținute cu ocazia cercetărilor efectuate în așezările culturii Glina, cu ajutorul metodei comparative, sincronizând straturile de cultură, nivelurile de locuire se pot trage mai multe concluzii.

Așezarea cercetată la Șerbănești are mai multe niveluri de cultură. Așezarea își începe existența încă la începutul evoluției culturii Glina din epoca bronzului 1900-1700 a. Chr. Stratigrafierea depunerilor arheologice aparținând fazei a II-a a culturii Glina III este mai complicată, în ceea ce privește subdiviziunea; culoarea nu este uniformă, de obicei cenușie, dar pigmentată cu cărbuni și urme de locuințe.

Locuințele dezvelite au în general o singură încăpere cu mai multe vetre de foc. Predomină forma dreptunghiulară, cu dimensiuni ce variază între 3-4 și 5-6 m. Probabil, așa cum s-a constatat în cazul așezării de la Șerbănești, locuințele erau dispuse în șiruri. S-ar putea ca locuințele construite la suprafață să se găsească și în afara așezării fortificate și par a fi construite mai ales din material lemnos, din împletituri de nuiele pomostite cu puțin chirpic, făcând impresia că au avut caracter sezonier.

Așezarea de la Șerbănești este amplasată izolat între dealurile fostului râu Strâmbu care se vărsa în Dâmbovnic, fiind astfel ușor de apărut, pe o veche așezare neolitică, oferind astfel puncte apărute în chip natural.

În ceea ce privește construcția valului de apărare în timpul săpăturilor s-a constatat că suprafața sa interioară a fost întărită cu un pavaj din piatră de râu, iar cea exterioară cu bolovani mari. În miezul valului s-a găsit o masă de pământ ars la roșu, un fel de sămbure de val, roșu amestecat cu cărbuni. Valul a fost ridicat într-o singură fază de construcție. Așezarea a fost cercetată pe o lungime de 67 m și o lățime de 33 m, descoperindu-se două straturi de cultură care atinge lângă val o grosime între 0,20-0,80 m, subțindu-se treptat spre capătul nord-estic al așezării.

Materialul arheologic descoperit în așezarea de la Șerbănești este tipic, așa cum am mai spus, epocii bronzului, fazei I, cultura Glina III - Schneckenberg specifică Munteniei. Pentru încadrarea cronologică a așezării

singurele indicii, în afară de mărimea și de caracterul fortificației, le oferă ceramica descoperită în timpul săpăturilor. Aceasta este lucrată exclusiv cu mâna și cuprinde trei categorii distincte: – prima categorie – ceramică neagră în interior având un înveliș roșu, lucios, specific în exterior pastă mai fină; – a doua categorie – ceramică de culoare roșie, în diferite nuanțe, lucrată din pastă grosolană având ca degresant mult nisip și pietricele; – a treia categorie – ceramică de culoare neagră în diverse nuanțe din pastă brună, grosolană.

Ceramica culturii Glina III descoperită la Șerbănești este bogată în forme, dar ceva mai săracă în ornamentație față de alte culturi contemporane, din epoca bronzului. Putem deosebi obișnuitele categorii mari de ceramică: a) ceramica fină lucrată cu grijă, cu pereții subțiri (cești, străchini); b) ceramică de uz comun, cu pereți groși, din pastă amestecată cu pietricele sau fragmente de scoici (vase mari și mijlocii în diferite forme). Principalele forme de vase sunt:

Cești – în general scunde cu corpul de formă emisferică, gâtul scurt, buza ușor evazată, toarta supraînălțată, fundul slab marcat. Culoarea gri-închisă sau brun roșcată. Unele cești sunt nedecorate, altele sunt decorate pe corp cu o spirală înălțuită, realizată din linii incizate.

Cănițe – Din această categorie de ceramică avem puține descoperiri, exemplarele întregi fiind rare ceea ce indică că nu era o formă larg răspândită în cadrul așezărilor culturii Glina III de la Șerbănești. Tipologic ele se apropie de unele forme de cești, dar ele se deosebesc prin forma lor sveltă și înaltă, corpul lor de obicei are o formă aproape sferică, gâtul înalt, cilindric, buza evazată, toarta uneori supraînălțată. Din punct de vedere al decorului putem deosebi exemplare neornamentate.

Străchini - castroane (Fig. 3) – Deosebim un prototip principal de formă tronconică întoarsă, cu buza evazată și fundul plat. Culoarea brună, roșcată sau neagră. Pastă grosolană; neornamentate;

Vase de diferite forme – Vasele de provizie sau de bucătărie, cu pastă poroasă arsă slab, bine cunoscute și în cadrul altor culturi ale bronzului (Witemberg, Otomani, Monteoru, Tei) sunt reprezentate prin următoarele forme:

– Vas cu gât înalt, cu pereții arcuiți, corpul de formă bitronconică, buza evazată, fundul plat. Sunt prevăzute sub buză cu torți sau cu mici butoane și ornamentate cu un decor format în primul

Fig. 3. Strachină.

rând din motive spiralice simple, însoțite de butoane, liniuțe.

- Vas de tip borcan, cu buza evazată, pereții arcuiți, fund plat.
- Vase de formă cilindrică, ornamentate sub buză cu brăuri alveolate.
- Oale de dimensiuni mari și mijlocii cu buze profilate, evazate spre exterior, suprafețe ornamentate cu caneluri late, fundul plat.
- Vase în miniatură, în diferite forme.
- Strecurători – După formă deosebim: tipul borcan; cu corpul înalt în formă de cupă, cu fundul gol în interior.
- Capace de formă discoidală, cu buton la mijloc.

O formă mai rară și poate mai puțin cunoscută este un vas de cult în miniatură, din pastă fină de culoare roșie brună, nedecorat.

Decorul ceramicii – Ornamentarea ceramicii purtătorilor culturii Glina este așa de caracteristică încât separarea ei de alte culturi nu prezintă greutate deosebite. Ornamentația ceramicii Glina din descoperirile de la Șerbănești este compusă din: – Decor plastic care se poate împărți în două grupe: a) brăuri alveolate, aplicate în special pe vase mari sau mijlocii, cu pastă poroasă, de obicei sub buză; b) proeminențe conice folosite pentru decorarea corpului.

– Decor adâncit, care predomină în ornamentarea vaselor de la Șerbănești. După tehnica de realizare deosebim: a) striul folosit pentru ornamentarea vaselor cu pastă poroasă; b) excizia, caracteristică ceramicii de Șerbănești, din care rezultă apariția diferitelor motive excizate ca spiralele simple; c) incizia – prin această tehnică obținându-se motive ca linii incizate sau mici șanțulețe, succesiuni de linii verticale, linii în unghi, sub formă de brăduț; d) canelurile folosite la împodobirea unor categorii de vase mari și mijlocii. Ele apar pe umărul vaselor în poziția oblică, late sau pe corp dispuse vertical, subțiri, uneori late și oblice.

Obiecte de piatră, de lut, de os – În așezările culturii Glina în zona de care ne ocupăm au fost descoperite următoarele piese de cremene: lame, răzuitoare, cuțite; de piatră: dălți, pietre de netezit, rășnițe de piatră; de os: mărgele; de lut: greutate, fusaiole, roți de la care de cult.

Unelte – În cadrul culturii Glina de la Șerbănești uneltele au fost confecționate din silex, gresie, os. Uneltele de silex se pot împărți în următoarele tipuri: a) lame retușate; b) lame mărunte și late de tip ferăstrău; c) lame neretușate; d) cuțite curbe de silex lucrate în tehnica bifacială; e) așchii neregulate.

În cursul săpăturilor efectuate au fost găsite și tipuri de unelte confecționate din gresie: a) dălțile mici trapezoidale; b) rășnițe de mână; c) frecătoare rotunde.

Uneltele de os sunt reprezentate prin: a) săpăligă din corn de cerb; b) sule lucrate din case lungi, cubitus de cerb sau din tibie de mistreț, vârful prin șlefuire fină este extrem de ascuțit. Din lut au fost confecționate obiecte de

uz casnic: a) greutatea de lut de formă conică sau piramidală de dimensiuni mari, în general găurite în partea superioară, apar lângă vertrele de foc.

Podoabe – Pentru confecționarea podoabelor s-a folosit ca materie primă osul, piatra. Ele pot fi grupate în următoarele categorii: a) ace; b) mărgelile confecționate din colț de mistreț, urs; c) pendantsive, lucrate din piatră obișnuită.

Obiecte de cult – În această categorie de piese se încadrează cele legate de o anumită manifestare rituală: figurine antropomorfe, care de cult în miniatură. Până în prezent a fost descoperit un fragment de figurină, cu șoldurile redată stilizat cu câte două proeminente conice. A aparținut cu siguranță sexului feminin. Interesant de subliniat că în afara așezărilor din epoca bronzului, cultura Glina III, s-au găsit în unele zone ale teritoriului cercetat și elemente care semnalează prelungiri neolitice. Statuetele feminine de lut ars din aria Gumelnița, îngăduie presupunerea unor supraviețuiri matriliare.

Prelucrarea analitică a monumentelor epocii bronzului, cultura Glina de la Șerbănești, ne oferă posibilitatea unei încercări de reconstituire, cel puțin ipotetică a vieții cotidiene, a tabloului istoric, a evenimentelor care au avut loc în această parte a țării.

Comunitățile culturii Glina de la Șerbănești trec odată cu folosirea plugului primitiv, inventat la începutul epocii bronzului, de la cultivarea simplă a plantelor la o agricultură primitivă propriu-zisă. Dezvoltarea agriculturii a avut repercusiuni și asupra intensificării creșterii animalelor; supraviețuiesc culesul, vânătoarea, se diferențiază meșteșugurile. Pe lângă ramurile importante ale economiei s-au dezvoltat în continuare meșteșugurile casnice: olăria, torsul, țesutul, împletitul.

Schimbări radicale față de perioada anterioară au fost realizate și în domeniul tipurilor așezării și în cel edilitar. Toate așezările din epoca bronzului din bazinul carpato-danubian, ca de altfel și cea de la Șerbănești au în general un caracter rural. Casele au o singură sau mai multe încăperi, au fost construite numai din lemn sau argilă, fiind dispuse în șiruri. Ceea ce trebuie remarcat este faptul că societatea primitivă de aici ajunge la un grad de dezvoltare relativ ridicat. Conflictele armate între triburi diferite au necesitat din punct de vedere strategic fortificarea așezării, întărite cu valuri și șanțuri pe promontoriu, locuite de pătura întărită, dar în timpul atacurilor aici s-a retras și populația de rând. Pe lângă fortificație, în continuare sunt folosite și așezările deschise.

În zona de care ne-am ocupat este cunoscută atât casa mare, pentru familia patriarhală, cât și casa mică pentru o pereche, accentuând tendința generală din epoca bronzului când se reduc dimensiunile locuințelor, datorită modificărilor intervenite în forma organizatorică a familiei, prin accentuarea căsătoriei - pereche și trecerea lentă la familia monogamică.

Interesant de amintit că în nivelul I al aşezării în afară de ceramica tipică culturii Glina ornamentată cu butoni „au repousse“ au apărut şi unele forme tipice aspectului cultural Brăteşti, întâlnite de altfel şi în aşezarea de la Valea Calului, com. Şuici. Dintre acestea menţionăm prezenţa marginii de castron înclinată spre interiorul vasului şi prevăzută pe diametrul maxim cu proeminenţă perforată verticală, precum şi toartă scurtă „de corp“, unghiulară la partea superioară.

Datorită prezenţei ceramicii de tip Brăteşti în nivelul I, precum şi a ceramicii incizate „în reţea“ în nivelurile II şi III aşezarea de la Şerbăneşti se deosebeşte faţă de alte aşezări ale culturii Glina. În ce priveşte atribuirea culturală a locuirii din nivelul I al aşezării, în stadiul actual al cercetărilor, nu se poate afirma cu certitudine dacă ea aparţine aspectului cultural Brăteşti sau a unei faze vechi a culturii Glina. Aceasta deoarece în primul caz ar trebui să admitem că la Şerbăneşti apar elemente pe care nu le-am întâlnit până acum în alte aşezări de tip Brăteşti şi anume decorul alcătuit din butoni „au repousse“. În cel de al doilea caz este dificil de explicat apariţia elementelor de tip Brăteşti – sub formă de tradiţii – în cadrul culturii Glina, dat fiind faptul că între aspectul Brăteşti şi cultura Glina se plasează cronologic cel puţin descoperirile Coţofeni din zonă. În afară de cele două tipuri de ceramică menţionate – ceramica Brăteşti şi ceramica Glina „au repousse“, restul materialelor ceramice din nivelul I (ceramica cu nisip şi pietriş în pastă, marginile de vase arcuite spre interior sau evazate, decorul cu creştături pe buză, brăul în relief alveolar) sunt comune atât culturii Glina cât şi aşezării Brăteşti de la Tigveni „Pietroasa“, judeţul Argeş.

Pentru restul locuirii de la Şerbăneşti aparţinând culturii Glina considerăm că o importanţă deosebită are apariţia ceramicii cu decor incizat „în reţea“. Ca analogie pentru acest fel de decor menţionăm decorul de pe un fragment ceramic descoperit în nivelul II al aşezării de la Cuculata din sud-estul Transilvaniei care poate servi şi la un indiciu de sincronizare a descoperirilor de la Şerbăneşti cu faza Schneckenberg B. De asemenea întâlnim analogii şi în arii culturale mai îndepărtate cum ar fi culturile Vucedol şi Kostolac din Banat şi din Iugoslavia.

Decorul incizat „în reţea“ însoţit de alte elemente decorative apare şi în perioada mijlocie a epocii bronzului în culturi ca: Witemberg şi Tei. Deoarece ceramica cu decor „în reţea“ se deosebeşte în majoritate şi ca factură de ceramica culturii Glina, o considerăm ca fiind pătrunsă în această arie culturală.